

اندیشه‌های فراملی امام خمینی (ره) و تجلی جهانی آن

ماشاله حیدرپور*

حسن بشارتی‌راد**

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۳/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۴/۱۰

چکیده

امام خمینی (ره) با اندیشه‌ی جامع و سیره‌ی عملی خود، به عنوان حقیقتی ماندگار و شخصیتی فراملی در جامعه‌ی بشری فروزان است. شخصیت امام خمینی (ره) به واسطه‌ی گستره‌ی فکری و قلمرو عملی، از ابعاد متعدد و جهات متنوعی برخوردار می‌باشد. این ویژگی به طور مستقیم در اندیشه و سیره‌ی گفتاری و رفتاری ایشان انعکاس یافته است، به گونه‌ای که واکاوی اندیشه و سیره‌ی ایشان، در نهایت یک منظومه‌ی کلی را می‌نمایاند که حاکی از انسجام و ارتباط منطقی اجزای آن است. در این میان، علی‌رغم گذشت بیش از سه دهه از پیروزی انقلاب اسلامی، هنوز هم گاهی این سوال مطرح می‌شود که اندیشه‌ها و موضع‌گیری‌های فراملی از چه ضرورتی برخوردار است و چرا جمهوری اسلامی ایران در حوزه‌های فراملی نقش‌آفرینی می‌کند؟ در این زمینه، مطالعه‌ی اندیشه‌های فراملی امام خمینی (ره) و بازتاب آن در میان ملت‌ها و در مقیاس جهانی، می‌تواند بسیار گره‌گشا باشد. این نوشتار، برخی ابعاد اندیشه‌ی فراملی امام خمینی (ره) را مورد واکاوی قرار داده و با رویکرد تحلیلی بر این نکته تأکید می‌ورزد که میان اندیشه‌های فراملی امام و تجلی جهانی نهضت امام خمینی (ره)، ارتباطی مستقیم برقرار است.

کلیدواژگان: امام خمینی (ره)، اندیشه فراملی، انقلاب اسلامی.

سپهر سیاست

سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

* استادیار، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران

** نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری، جامعه المصطفی العالمیه، قم، ایران

رایانامه: besharati_2010@yahoo.com

مقدمه

امام خمینی (ره) شخصیتی فراملی، فرامذهبی و فراجغرافیایی بود و نقش بی‌بدیل و تعیین‌کننده‌ی وی در انقلاب اسلامی ایران، امروز در ارزیابی انقلاب‌های سال‌های اخیر کشورهای مسلمان به وضوح دیده می‌شود؛ حرکت‌هایی که در برخی کشورهای اسلامی به وقوع پیوست، به دلیل فقدان رهبری جامع، نتوانست به صورت کارآمد به ثمر برسد. هر مقدار که فاصله با زمان وقوع انقلاب اسلامی ایران بیشتر می‌شود، اهمیت و نقش رهبری حکیمانه امام خمینی (ره) بر تحولات پیچیده آن ایام برجسته‌تر جلوه می‌کند. نقش امام راحل (ره) و انقلاب اسلامی ایران در تاریخ معاصر و به خصوص در بیداری و هویت‌خواهی مسلمانان جهان، نقش منحصر به فردی است. حوادث سال‌های اخیر جهان اسلام و به طور خاص تحولات مصر، تونس، لیبی، یمن و... نشان داد که انقلاب‌های مردمی نمی‌توانند بدون رهبری توانمند و هدایت‌گری تیزبین به نتیجه برسند.

امام خمینی (ره) با رهبری نهضت اسلامی در ایران، تمامی معادلات و محاسبات استکبار جهانی را بر هم زد. امام خمینی (ره) به عنوان یک شخصیت فراملی و تاثیرگذار در معادلات سیاسی و اجتماعی دنیا متعلق به تمام آزادیخواهان و عدالت‌خواهان جامعه بشری است. ایران در دوران‌های گذشته از ملی‌گرایان نوگرا یا اسلام‌گرایان تمدن‌گرا و توسعه‌گرا، رهبران و نخبگان نواندیش بسیاری را تجربه کرده است، در این میان امام خمینی (ره) به عنوان احیاگر تمدن اسلامی و بنیانگذار و معمار انقلاب اسلامی ایران و رهبری یک انقلاب فرهنگی، از جایگاه رفیع و بی‌بدیلی برخوردار است. آغاز نهضت اسلامی ایران در خرداد ۱۳۴۲ و نقش رهبری حکیمانه امام خمینی (ره) در این عرصه، گفتمان جدیدی در عرصه‌ی مطالعات سیاسی - مذهبی در سطوح فراملی و فراملی بنا نهاد.

امام خمینی (ره) در سایه سار تفسیر صحیح آموزه‌های اسلامی، بار دیگر به اسلام و مسلمانان هویت بخشید، چیزی که استکبار جهانی و سلطه‌گران را خوشایند نبود و از همان آغاز تولد دوباره اسلام، بنای کارشکنی برای عقیم گذاشتن آن را داشتند اما امام (ره) با وجود کهولت سن باید رسالتی را که به عهده داشت، تمام می‌کرد و به قول خودش عمل به تکلیف می‌نمود. وی متفکری بزرگ بود که به حوزه‌های مختلف علمی اشراف داشت و همین ویژگی‌ها از وی شخصیتی چند بعدی ساخته بود. امام خمینی (ره) با پایه‌گذاری نظام جمهوری

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

اسلامی ایران، انقلابی جهانی را در حمایت از مسلمانان و محرومان جهان به راه انداخت و در عرصه سیاست خارجی ایران با دیگر ملل و دولت‌های دنیا تحولات اساسی و اصیلی را ایجاد کرد.

امام خمینی (ره) به‌عنوان بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران از معدود مصلحان مذهبی، اجتماعی و سیاسی معاصر است که در قالب یک شخصیت جامع و بی‌بدیل، موفق به خروج از دایره‌ی تنگ نظریه‌پردازی گردید و با رویکرد عمل‌گرایانه و تأکید بر شرایط ذهنی و عینی جامعه و امت اسلامی، دیدگاه‌ها و اندیشه‌های خویش را عرضه کرد و آن را طی دو دهه رهبری خردمندانه خویش در نظام جمهوری اسلامی ایران اجرایی نمود. ایشان حلقه‌های تکمیلی اندیشه خود را یکی پس از دیگری ضمن تبیین ابعاد نظری آن، به عرصه‌ی عمل در آورد.

برای مطالعه‌ی اندیشه‌های حضرت امام از منظر مبانی نظری، تاکنون رهیافت‌های متفاوتی ارائه شده است؛ اما با یک جمع‌بندی و نگاه کلی می‌توان گفت که رهیافت‌ها به تنهایی نمایانگر ابعاد مختلف اندیشه‌ی امام نیستند و هر کدام از آنها، وجهی از وجوه اندیشه‌ی ایشان را معناکاو می‌کند. بدین لحاظ، برای کشف زوایای مختلف آراء و اندیشه امام (ره)، به ناچار باید ترکیبی از روش‌ها و رهیافت‌های معرفت‌شناختی، هستی‌شناختی، جامعه‌شناختی، انسان‌شناختی، کلامی، فلسفی، فقهی، عرفانی و... را اتخاذ کرد.

یکی از ویژگی‌های برجسته‌ی امام خمینی (ره) احساس مسئولیت نسبت به مسائل عمده‌ی جهان اسلام بود. هر جا مسئله‌ی عمده‌ای برای جهان اسلام مطرح بود، ایشان به صورت عملی یا نظری مواضع خود اعلان می‌کرد. خود این رویه‌ی مستمر که از روحیه شجاع، عظیم و دانش و تجربه گسترده سرچشمه می‌گرفت، سرآغاز بیداری جوامع اسلامی را به شکل بی‌نظیر و بی‌سابقه‌ای فراهم آورد. مطالعه پیام‌های ایشان به ویژه وصیتنامه و پیام‌هایی که سالانه برای مراسم حج صادر می‌کرد، قواعد برخورد جامع و پیشنازانه و خالص ایشان را با مسائل بی‌شمار فراملی آشکار می‌سازد.

ضرورت مطالعه اندیشه‌های فراملی امام خمینی (ره)

مردان بزرگ شاهکار آفرینش‌اند و اندیشه‌ی آنان نقشه‌ی راه و الگوی

اندیشه‌های فراملی
امام خمینی (ره) و
تجلی جهانی آن
(۳۳ تا ۵۹)

ملت‌هاست؛ بنابراین بررسی اندیشه‌ی آنان امری بایسته و ضروری است و هر چه در اندیشه‌ی آنان عمیق‌تر شویم، مطالب تازه و درس‌های بزرگتری می‌آموزیم. در میان رهبران الهی، امام خمینی (ره) شخصیت بزرگی است که از جهت ویژگی‌های بلند انسانی کم‌نظیر و اعجاب‌انگیز می‌باشد، ایشان در بُعد علمی فقیه، اصولی، مفسر، فیلسوف، عارف، شاعر و... بود و در بُعد معنوی، عبد صالح خدا بود و راز موفقیت‌ش در گرو عبودیت و اخلاص بود. او در عین این‌که عارفی بزرگ بود، در عرصه‌ی سیاست نیز از نام‌آوران عصر خویش بود و در اوج مبارزات سیاسی و اقتدار رهبری، همان روح عرفانی و معنوی خود را حفظ کرده بود. از نظر تفکر و اندیشه، بزرگ‌ترین نوآور قرن بود، اسلام را با زیباترین چهره‌ی ممکن به جهان معرفی کرد و این کار بزرگ او علت جاذبه بی‌نظیرش برای میلیون‌ها انسان آزاده در عصر حاضر بود.

در این میان، مطالعه و بررسی آراء و مبانی فکری امام خمینی (ره)، اهمیتی دوچندان دارد. او شخصیتی بود که توانست مردمی را که آماج تهاجم فرهنگی و سیاسی غرب بودند، در مقابله با رژیم مقتدر شاهنشاهی، به صحنه مبارزه فراخواند. کسی که می‌تواند با فرمانی میلیون‌ها نفر را به حرکت وادارد، شایسته است که صدها تحقیق و پژوهش نسبت به شخصیت، آراء، اعتقادات، رفتار و مواضع او از ابعاد مختلف صورت پذیرد. وی این کار را نه با اسلحه و حرکت مسلحانه، بلکه با ایمان به خدا و تکیه بر مکتب اسلام و آموزه‌های دینی و ارزش‌های انسانی عملی ساخت. اگر عوامل دخیل در انقلاب را به سه عامل مکتب، رهبری و مردم تقسیم کنیم (ر.ک: محمدی، ۱۳۶۷: ۸۵)، در خصوص انقلاب اسلامی ایران باید گفت که تأثیر عامل رهبری مذهبی به مراتب بیش از دو عامل دیگر بوده است.^۱

اندیشه فراملی امام خمینی (ره)، جزئی از اندیشه کلان وی و متأثر از ابعاد مختلف نظام و ساختار اندیشه‌ی ایشان است، به دلیل آن‌که وی بنیان‌گذار نظامی با ساختار جمهوری و مبتنی بر اندیشه‌های اسلامی بود و بدیهی است که اندیشه

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

۱. نباید فراموش کرد که اولاً، مردم ایران در سال‌های قبل از انقلاب، بر اثر تماس بیشتر با فرهنگ غربی تا اندازه زیادی از ارزش‌های مکتبی فاصله گرفته بودند؛ و ثانیاً، شخصیت عرفانی، سیاسی، مذهبی و فرهنگ‌آفرین امام خمینی (ره) چنان در دل‌ها نفوذ می‌کرد که مردم بدون هیچ شبهه‌ای اهداف و فرامین ایشان را تبعیت می‌کردند. (ر.ک: حقیقت، ۱۳۷۷: ۳۸).

فراملی وی تمام مفاهیمی که در حوزه‌ی حکومت و جامعه کاربرد دارد را در بر می‌گیرد. اندیشه‌های اصولی امام به عنوان بنیان‌گذار جمهوری اسلامی و دستاوردهای ایشان به ویژه در طول ده سال تجربه دولت‌سازی می‌تواند و باید بستر اصلی هر نوع مهندسی نظری واقع شود.

در واقع آنچه در جهان امروز اهمیت دارد، نوع مدیریتی است که بتواند با ایجاد پیوند میان قومیت و ملت از یک‌سو و استفاده از ابزارهای موجود فراملی از سوی دیگر در راستای تحقق آرمان توحیدی اسلام گام بردارد. حضرت امام (ره) خود در بخشی از وصیت‌نامه خویش آورده است که وصیت‌نامه ایشان فقط به ایران و ایرانیان تعلق ندارد، بلکه مربوط به تمام انسان‌ها است^۱ (خمینی، ۱۳۸۵: ۴۰۰/۲۱) و این نشان از نگاه جهانی و اندیشه فراملی امام راحل (ره) دارد که اسلام را محدود به مرزهای داخلی ایران نکرده است، لذا ما نیز باید نگاه گسترده و جهانی داشته باشیم و در راستای این منشور سعادت بخش و پیرو منویات رهبری معظم انقلاب اسلامی عمل کنیم. به خصوص در این دوران و در بنبوحه بیداری اسلامی که مردم دنیا تشنه‌ی حقیقت هستند.

شناخت اندیشه فراملی امام خمینی (ره) در جهان امروز از جهات گوناگون ضرورت دارد:

- امام خمینی (ره) مصلح بزرگ دینی، در جهان معاصر بود که کوشید بین مذهب و سیاست در عصر کنونی پیوندی مجدد برقرار سازد و با احیای جایگاه معنویت و دین‌گرایی، رابطه‌ی تخریب شده میان علم و دین، عقل و ایمان را بازسازی کند. او نظامی را پی ریخت که در آن معنویت در صدر نشانده شد و طرحی از توسعه‌ارایه کرد که توأم با دین‌داری و معنویت باشد و این دغدغه مهم مسلمانان امروز است که امام خمینی (ره) تلاش نمود به آن پاسخ دهد، از این‌رو شناخت اندیشه امام بسیار مهم است.

اندیشه‌های فراملی
امام خمینی (ره) و
تجلی جهانی آن
(۳۳ تا ۵۹)

۱. این امر در وصیت امام خمینی (ره) به روشنی نمایان است: «من به مردمان شریف و مظلوم و مردم ایران عزیز وصیت می‌کنم که با قدرت در این راه الهی مستقیمی که خداوند بر بشر نهاده، مقاومت کنند. نکته‌ای را باید تذکر دهم که وصیت سیاسی - الهی من، فقط بخصوص مردم معظم ایران نیست؛ بلکه وصیت من به تمامی مردمان مسلمان و مردم مظلوم در تمامی جهان است بدون درنظر گرفتن قومیت یا مذهب آنان. شما ای مستضعفان جهان و ای کشورهای اسلامی و ای مسلمانان جهان! به پا خیزید و حقان را با تمام قدرت بگیرید.» (خمینی، ۱۳۸۵: ۴۰۰/۲۱)

- امام خمینی (ره) نظریه پرداز انقلاب بود، از این رو برای شناخت ایدئولوژی اصیل انقلاب اسلامی باید ابعاد و زوایای اندیشه ایشان را باز شناسیم، اصولا انقلاب اسلامی و آرمان‌های آن بدون نام خمینی، معمار کبیر نهضت شناخته شده نیست.

- اندیشه فراملی امام بهترین شاخص برای ارزیابی درستی مسیر حرکت انقلاب اسلامی است تا با ملاک قرارداد اندیشه، خط و رفتار او بتوانیم از جهت‌گیری‌های اصلی انقلاب صیانت کنیم و از انحراف آن جلوگیری نمائیم. این شاخص‌ها ترسیم‌کننده‌ی صراط مستقیم انقلاب و چراغ راه آینده آن است، این شاخص‌ها که در بیانات و وصیت‌نامه امام تدوین گردیده باید درست تبیین شده و پنهان نماند و به فراموشی سپرده نشود.

بی‌شک نظام جمهوری اسلامی ایران در پرتو انقلاب اسلامی با رهبری امام موجب شد تا بسیاری از مفاهیم اصیل اسلامی احیا و امت اسلام هویت اسلامی خود را باز یابد که این می‌تواند نقطه عطف یک تحول عظیم باشد. البته از آنجا که جهانیان این نظام نو پا را در قالب یک دولت ملی نظاره می‌کنند، یک بازسازی وفادارانه از ملت‌گرایی مورد تأیید حضرت امام - و در واقع اسلام - در این زمان نه تنها مفید و ضروری است، بلکه امری دارای اولویت تلقی می‌گردد.

مخاطبان اندیشه فراملی امام خمینی (ره)

امام خمینی (ره) از همان ابتدای نهضت و انقلاب خود، مخاطبان اندیشه‌ی خود را محدود به ملت ایران نمی‌دانست؛ بلکه آنان را به در سه سطح ملی، اسلامی و بین‌المللی، یعنی ملت ایران، امت اسلامی و ملت‌های جهان، تعریف کرد. هر یک از این سه فاز در گفتار و رفتار امام خمینی (ره) قابل ردیابی و پی‌گیری است و از زوایای مختلف از ظرفیت پژوهشی برخوردار می‌باشد. آثار نهضت امام در هر یک از این سه گروه قابل بررسی و تحلیل است.

از یک زاویه‌ی دیگر، در اندیشه فراملی امام خمینی (ره)، سه گروه هدف، مورد توجه هستند:

- در سطح نخست، ملت‌ها و توده‌های مردم‌اند که مخاطب پیام امام هستند. در این سطح، با ایجاد بیداری در مردم و وحدت درونی آنها (خمینی، ۱۳۸۵:

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

۲۴۳/۱۰ - ۲۴۲؛ ۲۸۱/۱۳ و ۳۲۵/۱۶) مشروعیت دینی و مردمی دولت‌های نامشروع، وابسته و ناکارآمد استبدادی و استعماری به چالش کشیده شده و تلاش می‌شود احساس نقش‌آفرینی در ساختار قدرت و لزوم حرکت در جهت احقاق حقوق پایمال شده‌شان را ارتقاء بخشد (حشمت‌زاده، ۱۳۸۵: ۲۹۱ - ۲۹۰)، چنان‌که حتی از کلیساها هم ناقوس مبارزه با استکبار و ظلم به صدا درآید (خمینی، ۱۳۸۵: ۸۲/۲۱). در منظر امام، همه ملت‌ها باید در مسیر آزادی و عدالت‌خواهی قرار گیرند. (همان، ۵۰۳/۶ - ۵۰۲ و ۴۷۳/۲۰). البته ملل مستضعف و مسلمانان در مرکز این توجه هستند. (همان، ۱۱۰/۱۱؛ ۲۲۱/۱۲ و ۳۳۳/۱۹).

- گروه دوم، جنبش‌های رهایی‌بخش بخصوص از نوع اسلامی در سطح جهان است (همان، ۳۲/۱۲؛ ۷۷/۱۴، ۱۱۸/۲۰ و اسپوزیتو، ۱۳۸۸: ۷۰). این جنبش‌ها، نقطه‌های جوشش مبارزه علیه استکبار و ظلم جهانی و توسعه آن است. در سطح جنبش‌ها و نهضت‌های سیاسی، اجتماعی و شبه نظامی به عنوان مقوله‌ای بین دولت-ملتی، در جنبه‌ای ایجابی باید به تأسیس، توسعه و تحکیم نمونه‌های موافق با جریان جهان‌شمولی اسلامی به عنوان جریان‌های آزادی‌خواه و ضد استکبار کمک و در جنبه سلبی، در جهت اصلاح و یا تضعیف، تجزیه و تبدیل و واگرایی موارد احتمالی مخالف ایدئولوژیکی یا مبارزاتی با انقلاب اسلامی تلاش کرد. (حشمت‌زاده، ۱۳۸۵: ۲۹۱).

- گروه سوم مخاطب اندیشه‌های فراملی امام خمینی (ره)، دولت‌ها هستند، (خمینی، ۱۳۸۵: ۲۸۱/۱۳ و ۲۲۶/۱۴) دولت‌هایی که یا در استضعاف‌نگه داشته شده‌اند و یا در زیر یوغ قدرت‌های استعماری گرفتار شده و خواسته یا ناخواسته مجری خواسته‌های آنان هستند. امام معتقد است باید در جهت بیداری این دولت‌ها، آشتی دادن بین آنها با ملت‌ها، مردمی شدن (همان، ۹۶/۱۳؛ ۱۶۹/۱۵؛ ۱۱۸/۷ و ۴۸۳/۱۹) و اتحاد داخلی، آنها را در مسیر مبارزه جهانی علیه دشمنان‌شان قرار داد. (همان، ۲۲۷/۱۲ و ۲۸۴/۱۰).

تأثیرگذاری در سطح افکار، رفتار، روابط و ساختار گروه‌های هدف سه‌گانه مدنظر است چه از نوع هم‌گرایی و همراهی یا از نوع واگرایی و جدایی. (حشمت‌زاده، ۱۳۸۵: ۲۹۴). البته باید توجه داشت که امام در هر یک از سطوح

اندیشه‌های فراملی
امام خمینی (ره) و
تجلی جهانی آن
(۳۳ تا ۵۹)

سه گانه توجه خاصی را به نخبگان دارد. (خمینی، ۱۳۸۵: ۳۴۲/۱۸؛ ۸۰/۱۷ و ۱۹/۲۱) و به لحاظ جغرافیایی نیز جهان اسلام را در مرکز و اولویت این برنامه قرار می‌دهد. (همان، ۱۰۵/۱۱ - ۱۰۴؛ ۳۴۴/۱۹؛ ۳۴۰/۲۰ و ۳۱۸؛ ۲۱/۱۳ و ۹۱/۲۱).

اصول و مبانی اندیشه‌های فراملی امام خمینی (ره)

بی شک آراء و دیدگاه‌های هر اندیشمندی مبتنی بر پیش فرض‌های است. این پیش فرض‌ها که همانند نخ تسیح اجزای گوناگون منظومه‌ی اندیشه‌ی وی را انسجام می‌بخشد با عنوان مبانی نظری نام برده می‌شود. اندیشه فراملی امام خمینی (ره) متأثر از مبانی فلسفی، کلامی، فقهی، عرفانی ایشان است که هر کدام وجهی از وجوه اندیشه‌ی ایشان را معنا کاوی می‌کند. جامع‌نگری و تحلیل نظام‌مند اندیشه‌ی امام شرط اساسی در برداشت صحیح از منظومه‌ی فکری ایشان است و نیز جمود در یک یا چند مبنا و جزئی‌نگری در نکته‌نظرات امام، موجب برداشت ناصحیح از اندیشه‌های وی می‌گردد.

اندیشه‌های فراملی امام خمینی (ره) ریشه در آموزه‌های قرآنی و فرهنگ سیاسی اسلام دارد که آرمان آن استقرار جامعه‌ای پاک و عادلانه در جهان است. در رویکرد امام، جهان‌گرایی اسلامی مبتنی بر فطرت و عقلانیت، به دنبال نشر ارزش‌های انسانی و الهی از طریق بیداری و شناخت در مردم دنیاست. ملت‌ها، جنبش‌های رهایی‌بخش و دولت‌ها به نسبت‌های مختلف، گروه‌های هدف این اندیشه‌ی فراملی هستند.

در اندیشه‌ی امام خمینی (ره)، با توسعه‌ی حوزه‌ی مسئولیت‌های نظام اسلامی، هدف از تأسیس چنین نظامی در سه سطح ملی، منطقه‌ای (اسلامی) و جهانی تعریف می‌شود. لذا رویکرد جامع ایشان به نظام سیاسی اسلام در دوران عدم حضور امام معصوم، از نوع برون‌گرا و جهان‌گرایانه است؛ یعنی ایشان تلاش در جهت توسعه‌ی نفوذ اسلام در دنیا را مسئولیت اصیل دولت اسلامی در ورای مرزهای ملی می‌داند. در منظر امام، راه موفقیت چنین رویکرد جهان‌گرایانه اسلامی، مبتنی بر اندیشه‌های فراملی است که به تحقق یک حکومت اسلامی کارآمد انجامیده است.

اندیشه و سیره‌ی فراملی امام خمینی (ره) مبتنی بر مبانی دینی و ارزش‌های

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست

سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

اسلامی و انسانی است، در این رویکرد آرمان‌گرایی واقع‌بینانه، مواضع اصولی در سطح فراملی، بر اساس یک سیاست کلان با دو وجه راهبردی است که بر اساس نفع طرفین، به تأمین منافع ملی توأم با پیگیری مسئولیت‌های فراملی می‌انجامد. در مقدمه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و هم‌چنین اصل یازدهم آن با الهام از آیات قرآن کریم و مبانی دینی موضوع جهان‌نگری مطرح گردیده و چنین آمده است: «... زمینه تداوم این انقلاب را در داخل و خارج کشور فراهم می‌کند بویژه در گسترش روابط بین‌المللی با دیگر جنبش‌های اسلامی و مردمی می‌کوشد تا راه تشکیل امت واحد جهانی را هموار کند». (مقدمه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران) و نیز در اصل یازدهم آمده است: «به حکم آیه کریمه «إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ» (انبیاء ۹۲) همه مسلمانان یک امت‌اند و دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است سیاست کلی خود را بر پایه ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی قرار دهد و کوشش پیگیر به عمل آورد تا وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام را تحقق بخشد.» (اصل یازدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران)

در دنیای امروز که رشد و توسعه‌ی پرشتاب وسایل ارتباط جمعی و تکنولوژی‌های ارتباطی - اطلاعاتی فاصله‌ها را کم کرده و مرزهای زمان و مکان را درهم شکسته است، موضوع «جهانی شدن» از اهمیت بالایی برخوردار شده است و تأثیر آن را می‌توان در تمامی جنبه‌های مختلف زندگی، از بزرگترین آرمان‌ها و ارزش‌های انسان تا جزئی‌ترین مسائل زندگی، مشاهده کرد. یکی از مهم‌ترین حوزه‌هایی که در موضوع جهانی شدن مطرح می‌شود، رابطه‌ی دین و جهان‌شمولی است. شاید بتوان گفت دین از لحاظ تاریخی بیشترین پیوند را با موضوع جهانی شدن دارد. ادیان توحیدی قرن‌ها پیش از پیدایش وسایل ارتباط جمعی و طرح نظریه‌های گوناگون در رابطه با جهان‌شمولی، زمانی که دنیای هر فرد به شهر یا منطقه‌ی جغرافیایی خویش محدود می‌شد، داعیه‌دار جهانی شدن بودند، و در این میان اسلام به عنوان آخرین دین توحیدی جایگاهی ویژه و ممتازی دارد.

مروری بر آیات قرآن کریم و روایات پیامبر اسلام (ص) و اهل‌بیت: ما را با این واقعیت غیرقابل انکار روبرو می‌سازد که دین اسلام یک دین جهانی است و در تجربه تاریخی خود همواره برای جهان‌شمولی کوشیده است. اسلام مسأله جهان‌شمولی و تشکیل جامعه جهانی و حکومت جهانی را مطرح کرده است.

اندیشه‌های فراملی
امام خمینی (ره) و
تجلی جهانی آن
(۳۳ تا ۵۹)

مستندات و ادله زیر را می‌توان برای اثبات این موضوع بیان نمود:

۱. آیات زیادی از قرآن کریم به صراحت یا به صورت غیرمستقیم از جهان‌شمولی رسالت اسلام و محدود نبودن آن به مکان یا زمان معین سخن گفته و نگاه جهانی دین اسلام را حکایت و ترسیم نموده‌اند. در این زمینه آیات فراوانی وجود دارد که به چند آیه اشاره می‌شود: «قل یا ایها الناس إني رسول الله إلیکم جمیعاً» (اعراف ۱۵۸)، به مردم بگو که من بر همه شما جنس بشر رسول خدایم؛ «و ما أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ» (سبأ ۲۸)، و ما تو را جز برای اینکه عموم بشر را بشارت دهیم نفرستادیم؛ «و ما أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ» (انبیاء ۱۰۷)، و تو را نفرستادیم مگر آنکه رحمت برای اهل جهان باشد.

در آیات شریفه فوق به این مطلب اشاره شده است که پیامبر گرامی اسلام (ص) پیام قرآنی خود را که همان وحی الهی است با ویژگی ابدیت برای تمام بشریت اعلام کرده است و آیات مزبور دلالت دارند بر فراگیر جهان‌شمول نظام حقوقی اسلامی و اینکه رسالت پیامبر اکرم (ص) جهانی و برای تمام انسان‌ها است.

۲. در احادیث فراوانی از پیامبر اسلام (ص) و اهل‌بیت، جهان‌شمولی رسالت پیامبر (ص) و جهان‌نگری در آموزه‌های دین اسلام، مورد تأکید واقع شده است؛ یعنی با مراجعه به احادیث و روایات بدست می‌آید که پیام اسلام محدود به زمان و مکان خاصی نبوده و نیست؛ به عنوان نمونه به یک فراز از نهج‌البلاغه اکتفا می‌شود: «فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ بَعَثَ مُحَمَّدًا (ص) نَذِيرًا لِّلْعَالَمِينَ» (نهج‌البلاغه، صبحی صالح، ص ۴۵۱)

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

گفتمان انقلاب اسلامی در بستر اندیشه فراملی

امام خمینی (ره) ضمن رویکرد انتقادی نسبت به نظم حاکم، چه در سطح ملی و چه در سطح فراملی و معادلات جهانی، استبداد و استعمار را از یک جنس دانسته و با پرداختن به هر دو مسأله، و نگاه انتقادی نسبت به آن، گفتمانی را خلق می‌کند که به‌عنوان «گفتمان انقلاب اسلامی» مطرح است. با همین گفتمان بود که صرف‌نظر از جوامع دینی، ملت‌های آزاده‌ی جهان را تحت تأثیر خویش قرار داد و با رویکردی انتقادی نسبت به فضای گفتمانی حاکم بر محور مادی‌گرایی، بن‌مایه‌ی

انقلاب اسلامی را معنامحور بنا نهاد.^۱ ایشان تفاوت بین انقلاب‌های دنیایی و الهی را چنین بیان می‌فرماید: «انقلابات در دنیا زیاد واقع شده است و یک حکومت رفته است، حکومت دیگر آمده است، یک رژیم رفته، رژیم دیگر آمده است... انقلاب فرانسه، شوروی، سایر انقلاباتی که در عالم واقع شده است، یک انقلاباتی بوده است یک رژیم‌ها تغییر کردند به رژیمی دیگر... انگیزه‌اش این بوده است که این دنیا دست من باشد نه دست او. الان هم که همه‌ی رژیم‌های دنیا در سرکار هستند، اینها اعمال‌شان امیال دنیایی است... مثل همان حیواناتی که با هم جنگ می‌کنند و یکی دیگری را از بین می‌برد، انگیزه یک انگیزه‌ی طبیعی است یک انگیزه‌ی دنیایی است... قدرت را او برای خودش می‌خواهد، آن هم برای خودش می‌خواهد. اما انگیزه‌ی انبیا در انقلابات‌شان، در قیام‌شان دنیا نبوده است، اگر دنیا را اصلاح کردند، تبع بوده است، انگیزه‌ی الهی بوده است. برای خدا بوده و برای معارف الهی و برای بسط عدالت الهی در جامعه. آن انگیزه است که این انقلابات را از هم جدا می‌کند.» (خمینی، ۱۳۸۵: ۲۰/۲۰۳)

تحلیل فوق بیانگر دیدگاه حضرت امام خمینی (ره) در خصوص جوهره‌ی اصلی انقلاب اسلامی است. آنجا که همه چیز در یک چارچوب تحلیلی فرادنیوی، ماوراءالطبیعی و معنامحور تفسیر می‌شود. لذا این نوع تحلیل‌ها می‌تواند به نوع مرتبط با نظریه‌های سازه‌انگاری در عرصه‌ی مطالعات سیاسی و روابط بین‌الملل قلمداد گردد. در این مسیر حضرت امام خمینی (ره)، ضمن تأکید بر جهت‌گیری الهی انگیزه‌ها در رفتار سیاسی یک مسلمان انقلابی و افزون بر تحقیق شعار عدالت و آزادی، به دنبال تحقیق حکومتی اسلامی مبتنی بر مردم‌سالاری دینی بوده‌اند. و همین امر سبب شده که آراء سیاسی حضرت امام خمینی (ره) در فضای اندیشه فراملی در عرصه‌های بین‌المللی نیز تأثیرات عمیقی دربر داشته باشد و این متأثر از شعار محوری نهضت اسلامی ایران یعنی استقلال، آزادی و جمهوری اسلامی بود. به گونه‌ای که این ابعاد سه‌گانه، چه در سطوح فردی یا جمعی، در لایه‌های

۱. انقلاب از دید حضرت امام فرآیندی است که طی آن نظام سیاسی در یک جامعه تغییر می‌یابد و در پی آن نظام‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیز تغییر می‌یابد. از نظر امام خمینی انقلاب‌ها دو نوع هستند: انقلاب‌های دنیایی (مادی) و انقلاب‌های الهی. امام، انقلاب انبیا و انقلاب اسلامی در ایران را از جمله انقلاب‌های الهی می‌داند.

فروملی، فراملی مطرح گردید و این گفتمان همانند جریان آزاد سیالات براساس این قاعده که اندیشه مرز نمی‌شناسد وارد عرصه‌ی روابط بین‌الملل و معادلات قدرت جهانی گردید.

منافع ملی و مسئولیت پذیری فراملی

تعهد به انجام مسئولیت‌های فراملی آن گونه که اسلام یا هر نظام ایدئولوژیک دیگر خواسته است، حداقل در برخی مواضع با محور بودن منافع ملی تزاخم دارد. این معضل همواره برای نظام‌های ایدئولوژیک وجود دارد که چگونه می‌خواهند بین مسئولیت‌های فراملی و منافع ملی سازگاری ایجاد کنند. التزام مطلق به مسئولیت‌های فراملی نه تنها ممکن است منافع ملی را به خطر اندازد، بلکه با برخی از التزام‌های بین‌المللی و واقعیت‌های روابط بین‌الملل ناسازگاری دارد. التزام مطلق به منافع ملی نیز مساوی با سکولار شدن و دست برداشتن از ارزش‌های ایدئولوژیک است. ابهام در خود مفهوم «مسئولیت‌های فراملی» و «منافع ملی»، مشکل را دو چندان می‌سازد. (ر.ک: نخعی، ۱۳۷۶: ۲۹-۳۸)

در این جا ابتدا به لزوم توجه به مسئولیت‌های فراملی از دیدگاه امام می‌پردازیم: «اسلام برای بشر آمده است، نه برای مسلمین و نه برای ایران. نهضت برای اسلام نمی‌تواند محصور باشد در یک کشور و نمی‌تواند محصور باشد در حتی کشورهای اسلامی... با تمام وجود باید تلاش نماییم و این را باید از اصول سیاست خارجی خود بدانیم. ما اعلام می‌کنیم که جمهوری اسلامی ایران برای همیشه حامی و پناه گاه مسلمانان آزاده جهان است؛ و کشور ایران به عنوان یک دژ نظامی و آسیب ناپذیر نیاز سربازان اسلام را تأمین و آنان را به مبانی عقیدتی و تربیتی اسلام و همچنین به اصول و روش‌های مبارزه علیه نظام‌های کفر و شرک آشنا می‌سازد.» (خمینی، ۱۳۶۲: ۱۱۵/۱۰)

امام سعی نداشت این راهبرد خود را مخفی کنند و به صراحت اعلام کرد که جمهوری اسلامی ایران با تمام وجود برای احیای هویت مسلمانان در سراسر جهان سرمایه گذاری می‌کند. (همان، ۲۳۸/۲۰) ایشان در زمینه‌ی دفاع و حمایت از نهضت‌های آزادی بخش می‌فرماید: «ما از تمام نهضت‌های آزادی بخش در سراسر جهان که در راه خدا و حق و حقیقت و آزادی مبارزه می‌کنند، پشتیبانی می‌کنیم.» (همان، ۲۵۹/۱۱ و ۱۹/۱۲-۲۰)

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

امام به مسئله‌ی قدرت، به نوعی واقع‌گرایانه توجه دارد و می‌فرماید: «ما موظفیم به درد آن‌ها [مردم عراق] برسیم، هر قدری می‌توانیم. ما نمی‌گوییم که ما می‌توانیم همه جا هر چه بکنیم. ما آن قدری که می‌توانیم دفاع از حق مسلمین می‌کنیم... توانستیم به دردشان برسیم، توانستیم. نتوانستیم، اجرش را داریم». (همان، ۱۴۶-۱۴۷)

سخنان فوق‌جملگی دلالت بر لزوم انجام مسئولیت‌های فراملی دارد. از طرف دیگر، امام می‌فرماید: «روابط ما با تمام خارجی‌ها بر اساس احترام متقابل خواهد بود. در این رابطه نه به ظلمی تسلیم می‌شویم، و نه به کسی ظلم خواهیم کرد؛ و در زمینه تمام قراردادهای بنا بر اساس مصالح سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ملی خودمان عمل خواهیم کرد». (همان، ۲/۲۵۹) امام به صراحت اعلام می‌کند: «ما نمی‌خواهیم که برویم جایی را بگیریم». (همان، ۱۹/۱۴۷)

در اندیشه امام خمینی (ره)، انقلاب اسلامی، جهان‌گراست. بدین معنا که تلاش در جهت گسترش حوزه نفوذ اسلام در دنیا و زمینه‌سازی برای جهانی شدن آن به دست امام موعود(ع)، مسئولیت اصیل دولت اسلامی برآمده از چنین انقلابی است، لذا ایشان با توسعه وظایف نظام اسلامی، در کنار اهداف ملی، قائل به مجموعه‌ای از مسئولیت‌های فراملی برای چنین دولتی در دو سطح جهانی و دنیای اسلام است. حال سوال اینجاست که رابطه بین این دو چگونه است؟ یعنی آیا تحقق منافع ملی با مسئولیت‌های فراملی در تعارض نیست؟ در اندیشه‌ی امام خمینی (ره)، دولت اسلامی جهت تحقق جهانگرایی اسلامی، چگونه باید گام بردارد و این مجموعه مسئولیت فراملی دولت اسلامی، چه نسبتی با منافع ملی برقرار می‌کند؟

اندیشه‌های فراملی
امام خمینی (ره) و
تجلی جهانی آن
(۳۳ تا ۵۹)

این از ویژگی‌های ممتاز اندیشه‌ی امام است که با آرمان‌گرایی واقع‌بینانه، با ردّ تراحم ظاهری مسئولیت‌های فراملی و منافع ملی، بین آنها پیوند می‌زند و یک رابطه نفع‌دو طرفه برقرار می‌کند. در اندیشه امام خمینی (ره)، انقلاب اسلامی، جهان‌گراست. بدین معنا که تلاش در جهت گسترش حوزه نفوذ اسلام در دنیا و زمینه‌سازی برای تحقق جهان‌شمولی آن به دست امام موعود(ع)، مسئولیت اصیل دولت اسلامی برآمده از چنین انقلابی است، لذا ایشان با توسعه وظایف نظام اسلامی، در کنار اهداف ملی، قائل به مجموعه‌ای از مسئولیت‌های فراملی برای چنین دولتی در دو سطح جهانی و دنیای اسلام است.

یکی از دلایل قائل بودن امام (ره) به ضرورت نظم سیاسی در عصر غیبت،

پیگیری همین تکلیف دینی یعنی گسترش اسلام در دنیاست. مسئولیتی که تعطیل‌بردار نیست و نمی‌توان تمامیت وظیفه را به عهده موعود(ع) گذاشت. از سوی دیگر، ایشان معتقدند که پیگیری همین وظایف فراملی نیز یک راهبرد ارزشمند ملی است. بدین معنا که ترویج ارزش‌های فراملی انقلاب اسلامی با توسعه عمق استراتژیک نظام اسلامی، عامل صیانت از کشور اسلامی است.

به عبارت دیگر، پیگیری مسئولیت‌های فراملی عامل حفظ مرکزیت جریان جهان‌گرایی اسلامی یا همان ام‌القری است. امام خمینی (ره) معتقد است که اگر این نقطه کانونی (ام‌القری) در بسته بماند و در مرزهای جغرافیایی محبوس شود، قطعاً شکست خواهد خورد. (خمینی، ۱۳۸۵: ۱۲/۲۰۳)؛ لذا این الهام‌بخشی جهانی عامل توسعه عمق راهبردی ام‌القری است که با کم‌ترین هزینه، مرزهای قدرت نرم و سخت آن را گسترش داده و پشتیبانی قابل اتکایی را برای خود ایجاد می‌کند و خطوط خطر را از مرزهای انقلاب اسلامی به عنوان هسته مرکزی دور و عامل بازدارندگی دفاعی و صیانت از موجودیت آن است. (همان، ۲۰۳/۱۲)

در واقع، این از نقاط قوت سیره‌ی نظری و عملی امام خمینی (ره) است که بین آرمان و واقعیت و بین اهداف ایدئولوژیک و ملی و درون و برون حکومت اسلامی و به عبارت دقیق‌تر، با ردّ تزاحم ظاهری مسئولیت‌های فراملی و منافع ملی، سازگاری ایجاد می‌کند. اصولاً امام (ره) به یک معنا، اهداف ملی و جهانی را در طول هم دانسته و بین آنها تناقضی قائل نیست.

در یک سخن، در نظر امام (ره)، نشر آرمان‌ها، ارزش‌ها و برنامه‌های انقلاب به دنیا، هم ضروری صیانت از این هسته مرکزی رویکرد جهانی و هم لازمه‌ی موفقیت جهان‌گرایی اسلامی است. در مجموع باید گفت که امام (ره) مدعی یک رابطه‌ی مبتنی بر نفع دوطرفه بین این دو حوزه از سیاست نظام اسلامی است. بدین معنا که پیگیری مسئولیت‌های فراملی توسط نظام جمهوری اسلامی ایران علاوه بر تأمین منافع خود جمهوری اسلامی، تأمین منافع سایر کشورهای اسلامی را نیز در پی خواهد داشت.

جمهوری اسلامی ایران از آنجا که دولتی مبتنی بر آموزه‌های دینی، نظامی

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست

سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

ایدئولوژیک محسوب می‌شود،^۱ دارای مسئولیت‌های فراملی است. حضرت امام (ره) در این باره می‌فرماید: «اسلام برای بشر آمده است، نه برای مسلمین و نه برای ایران». (همان، ۴۴۶/۱۰) به این معنا که معیار، خدمت به بشریت و تمام مسلمانان جهان است، نه فقط برای ایرانیان. ایشان می‌فرماید: «نهضت برای اسلام نمی‌تواند محصور باشد در یک کشور و نمی‌تواند محصور باشد حتی در کشورهای اسلامی با تمام وجود باید تلاش کنیم و این را از اصول سیاست خارجی خود بدانیم. ما اعلام می‌کنیم که جمهوری اسلامی ایران برای همیشه حامی و پناهگاه همه مسلمانان آزاده جهان است و کشور ایران به عنوان یک دژ نظامی و آسیب‌ناپذیر نیاز سربازان اسلام را تأمین و آنان را به مبانی تربیتی و عقیدتی اسلام و همچنین به اصول و روش‌های مبارزه علیه نظام‌های کفر و شرک آشنا می‌سازد، پس تشکیل جمهوری اسلامی به معنای حمایت از مسلمانان و همه مستضعفان جهان است.» (همان، ۴۴۶/۱۰)

استفاده از ظرفیت‌های فراملی برای توسعه اندیشه فراملی

در رویکرد امام، روش ترویج ارزش‌های فراملی در عنوان اصیل تبلیغ نمایان می‌شود (همان، ۴۴۸/۱۳، ۵۹/۱۴ و ۷۲/۱۸) که تلاش می‌کند ذهن و عمل مخاطبان را در جهت خاصی هدایت کند. البته بیشتر، ملت‌ها مورد خطاب قرار می‌گیرند تا حکومت‌ها، که معمولاً هم این امر مقبول دولت‌ها نیست (فرانکل، ۱۳۶۹: ۱۸۴-۱۸۰). این جریان، مبلغ دینی است که بزرگترین ره‌آورد و معجزه آن برای بشریت از جنس کلام، معرفت و گفتگوست. لذا لزوماً روش بینشی و فکری را در پیش

اندیشه‌های فراملی

امام خمینی (ره) و

تجلی جهانی آن

(۳۳ تا ۵۹)

۱. یکی از برجسته‌ترین تفاوت‌های شخصیت‌ها و دولت‌های ایدئولوژیک با شخصیت‌ها و دولت‌های سکولار در این است که معیار سکولارها فقط منافع ملی است و اقدامات آنان در عرصه سیاست خارجی برای حفظ و ارتقای منافع ملی است. اما شخصیت‌ها و دولت‌های ایدئولوژیک اعم از دولت‌های اسلامی همچون جمهوری اسلامی ایران و دولت‌های غیر اسلامی، علاوه بر منافع ملی، به دنبال مسئولیت‌های فراملی هم هستند. به این معنا که دولت‌های ایدئولوژیک، وظیفه خود می‌دانند که خارج از مرزهای کشورشان، اعمالی را انجام دهند که چه بسا با منافع ملی آنان تزاخم دارد. در برخی موارد بحث‌های فراملی و کارهایی که در ورای مرزهای خود انجام می‌دهند، حتی در راستای منافع ملی خودش هم نیست.

می‌گیرد. از طرفی ماندگاری آثار تبلیغ به علت تعامل با باورهای انسان‌ها، بسیار بیشتر از روش‌های دیگر است. (خمینی، ۱۳۸۵؛ ۲۴۳/۱۸؛ ۳۰۶/۱۴ و ۱۱۷ و ۲۱۴/۱۵ و ۱۱۳/۱۶).

این روش به لحاظ سلبی به دنبال مقابله با تبلیغات منفی دشمنان علیه اسلام راستین و خارج کردن آن از غربت است. (همان، ۳۵۸/۱۴؛ ۲۳۰/۱۹ و همو، ۱۳۷۵: ۱۱-۱۰). ایجاب تبلیغی نیز به دنبال باز نمایش چهره نورانی اسلام و آرمان‌های جهان‌گرایی اسلامی و چشاندن میوه شیرین اسلام به جهانیان بخصوص مظلومان و مستضعفان، مسلمانان و نمایانند قدرت اسلام برای رهبری آنان در مقابل ابرقدرت‌هاست (خمینی، ۱۳۸۵؛ ۲۸۲/۲؛ ۲۸۱/۹ و ۱۳۱/۱۶ و ۴۴).

این نوع تعامل روشمند، در دو سطح صورت می‌پذیرد (همان، ۳۱/۱۱). یکی سطح غیر رسمی، گسترده و البته اصلی که در رابطه با توده مردم و ملت‌ها شکل می‌گیرد. این روابط بین ملیتی از اهمیت و تأثیرگذاری بیشتری برخوردار است (همان، ۲۴/۱۶ و ۴۴). سطح دیگر روابط رسمی بین دولتی و دیپلماتیک است. (همان، ۵۷/۱۴ و ۹۳/۱۹).

از سوی دیگر، تبلیغات منحصر در صورت نظری نمی‌شود، بلکه یک جنبه مهم و بسیار تأثیرگذار در جریان جهان‌گرایی اسلامی، تبلیغ عملی و رفتاری است (همان، ۵۱۲/۱۶ و ۴۱۳). از ویژگی‌های حسن فعلی در این راه رعایت اخلاق اسلامی و خوش رفتاری، انطباق رفتار و گفتار و حفظ وحدت و انسجام درونی است (همان، ۲۲۲/۱۵؛ ۲۸۸/۱۳ و ۳۸۳/۱۷). حسن فاعلی و اخلاص نیز عامل مهمی در جلب توفیقات الهی و پیروزی در این مسیر است؛ چرا که هدف این راهبرد، از سنخ قدرت‌طلبی‌های شخصی نیست؛ بلکه برپایی اسلام در جهان حق همه بشریت است. (همان، ۲۲۶/۱۸؛ ۲۸/۱۹؛ ۴۳۷/۵؛ ۲۸۱/۱۳ و ۱۷/۲۰).

امام خمینی (ره) بر این باور است که باید از همه ابزارهای مشروع متناسب با رویکرد فرهنگی تبلیغی صدور ارزش‌های فراملی استفاده کرد. این ابزارها دارای هم‌خوانی با شیوه تبلیغی است. تأسیس نهادهایی برای پیگیری ارزش‌های فراملی در حوزه‌های معرفتی، اندیشه‌ای، هنری و... همچون سازمان تبلیغات اسلامی، حوزه‌های علمیه فراملی، بنیاد فارابی و... به عنوان ابزارهایی که بدون واسطه به الگوسازی و انتقال صدای انقلاب می‌پردازند، در این راستاست (اسپوزیتو، ۱۳۸۸: ۹). رسانه و ارتباطات از مهم‌ترین این ابزارهاست. استفاده از فن‌آوری نوین

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

رسانه‌ای و ارتباط جمعی همچون رادیو، تلویزیون، مطبوعات و... در برد خارجی مورد تأکید امام بوده است. (خمینی، ۱۳۸۵: ۲۴۰/۱۱ و ۴۸۶/۱۳).

اجتماعات مختلف با حضور اقشار مردمی و اندیشمندان نیز می‌تواند نقش بسیار مؤثری در پیشبرد اهداف اندیشه فراملی داشته باشد. حج، دارای ظرفیت بسیار مناسبی است (همان، ۳۲۵/۱۳ و ۹۱/۱۸). پدیده نوین و در حال رشد جهانگردی نیز می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. اهمیت این نوع از ارتباطات محسوس و چهره به چهره و دوسویه در این است که پیام به صورت گسترده، کامل، با سرعت بسیار بیشتر و در عین حال با خلوص بالاتری قابل انتقال است. لذا با رویکرد فرهنگی و دینی در جهانگردی می‌توان توفیقات بسیاری در این راه کسب کرد (گودرزی، ۱۳۸۶: ۹۲-۹۰).

مبادلات علمی و نظری نقش مهمی در انتقال پیام به نخبگان هدف دارد. اعزام دانشجو و مبلغ، برگزاری سمینارها و کنفرانس‌ها، مبادله هیأت‌های علمی و حتی ورزشی و هنری باید مورد توجه قرار گیرد. (خمینی، ۱۳۸۵: ۲۰۷/۳؛ ۱۲۸/۱۵؛ ۱۵۱/۱۸ و ۱۰۵؛ ۵۶/۱۴ و اسپوزیتو، ۱۳۸۸: ۷۱-۷۰).

در دیدگاه امام، دستگاه دیپلماسی و نمایندگان سیاسی و فرهنگی در خارج از مرزهای ملی در ارائه تصویری مناسب و واقع‌گرایانه از مرکزیت ام‌القری و وظیفه بسیار مهمی بر عهده دارند. در این میان هماهنگی این نهادها با هم ضروری است. (خمینی، ۱۳۸۵: ۴۹۰/۱۳، ۴۶/۱۶ و ۵۹/۱۴ و ۵۷-۵۵).

امام هم‌چنین قائل به استفاده از ابزارهای اقتصادی - در صورت نیاز- در این راهبرد است. حمایت اقتصادی از جریان‌های همسو و جنبش‌های آزادی‌بخش و اسلامی و استفاده از منابع قدرت همچون نفت به عنوان یک سلاح سیاسی نیز مورد توجه ایشان است. (همان، ۷۷/۱۴؛ ۱۱۱/۱۱-۱۱۰؛ ۱۳۸/۱۲؛ ۷۴/۵ و ۲/۳).

یک نکته اساسی در اندیشه امام در این حوزه این است که ایشان نقش محوری و مسئولیت اصلی را در توسعه و فراگیری نگرش فراملی، بر عهده فرهیختگان علمی حوزه و دانشگاه می‌داند (همان، ۱۰۵/۱۸-۱۰۳). اولاً به واسطه توانایی‌های علمی آنان و ثانیاً اثربخشی بیشتر تبلیغات گروه‌ها و عناصر غیررسمی در برقراری ارتباط، آگاهی‌بخشی، ترویج و دعوت (اسپوزیتو، ۱۳۸۸: ۷۰ و ۸۶). این امر روشنگر هرچه بیشتر ماهیت رویکرد امام به مقوله ترویج اندیشه فراملی انقلاب است.

اندیشه‌های فراملی
امام خمینی (ره) و
تجلی جهانی آن
(۳۳ تا ۵۹)

امام هم‌چنین ضمن بیان موانع اصلی ترویج اندیشه فراملی، بر رفع آنها تأکید می‌کند. محبوس شدن این جریان در مرزهای ملی (خمینی، ۱۳۸۵: ۱۲/۲۰۳)، تغییر هویت و حتی نابودی کامل آن به عنوان هدف دشمنان (همان، ۹۱/۲۱-۹۰؛ ۵۰۰/۱۴ و ۳۳۴/۲۰-۳۳۳) از راه‌های گوناگون از جمله اتحاد ضد ترویج اندیشه فراملی انقلاب اسلامی در منطقه میان کشورهای وابسته و انجام اقدامات گوناگون حتی نظامی (همان، ۵۲۳/۱۴؛ ۳۶/۱۶ و ۵۱۷ و ۳۰/۱۹)، ضعف در امر تبلیغ و کوتاهی در آن (همان، ۵۷/۱۴-۵۶) از جمله این موانع است.

نقطه کانونی در اندیشه های فراملی امام خمینی (ره)

در رویکرد امام خمینی (ره) تثبیت و توسعه‌ی ارزش‌های فراملی انقلاب اسلامی به عنوان نقشه‌ی راه توسعه‌ی حوزه نفوذ اسلام و تحقق آرمان‌های بزرگی چون آزادی، استقلال و رفاه جهانی معرفی و اتخاذ شده است (خمینی، ۱۳۸۵: ۲۸۱/۱۳ و ۸۱/۲۱) در این منظر، نگرش فراملی، زمینه‌ساز قیام مصلح کل و منجی عالم و جهانگیری اسلامی است (همان، ۳۴۵/۲۰). در این راه از تبلیغات منفی و اتهامات دشمنان باکی نیست. (همان، ۸۱/۲۱).

رویکرد فراملی امام از نوع انقلاب‌های غیرفرقه‌ای، جهانی و در سطح انقلاب‌های فوقانی است و این منبعث از ماهیت نظری و ایدئولوژیک آن است که به علت جهان‌شمول بودن نمی‌تواند در مرزهای ملی محصور شود (ر.ک: دهشیری، ۱۳۸۰: ۸۳). ایدئولوژی اسلامی، از نوع انسانی و مبتنی بر فطرت عمومی است، لذا مخاطب آن، ابناء بشر است و نه طبقه یا گروه خاص. (مطهری، ۱۳۸۲: ۷۴). نگاه فراملی، در یک وظیفه قرآنی ریشه دارد که مسلمانان را در جهت تحقق و تبلیغ پیام الهی در سراسر گیتی فرا می‌خواند، لذا ایده جهان‌گرایی در رویکرد امام ریشه در ایدئولوژی اسلامی و فرهنگ سیاسی ایرانی-اسلامی دارد. آرمان استقرار جامعه پاک و عادلانه جهانی موجود در فرهنگ سیاسی ایران باستان و اسلام بخصوص تشیع، زمینه‌ساز این نوع رویکرد است. (اسپوزیتو، ۱۳۸۸: ۴۷ و ۶۲-۵۸).

نوع رویکرد فراملی امام خمینی (ره) و نگاه جهانی ایشان، نشان دهنده ماهیت فرهنگی توسعه‌ی اندیشه‌ی فراملی در سیره‌ی ایشان است. وی هدف ترویج اندیشه‌های فراملی را نشر ارزش‌های انسانی و عمومی بشریت در جهان برمی‌شمرد. (خمینی، ۱۳۸۵: ۲۸۱، ۹۵/۱۳ و ۴۸۸-۴۸۶، و ۱۴۷/۱۲). از طرفی بر

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست

سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

مبنای اصل اختیار در پذیرش که در اسلام به آن تصریح شده است، امام بر اساس نوع انسان‌شناختی و معرفت‌شناختی خود، بیان می‌دارد که به دنبال اشاعه ارزش‌های خود از طریق ایجاد شناخت و بیداری در مردم دنیا است. (همان، ۲۴۲/۱۰ و ۲۸۱/۱۳). لذا گسترش و ترویج اندیشه فراملی مبتنی بر قدرت نرم اسلام است. استفاده از قدرت سخت همچون اقدام نظامی و فتنه‌انگیزی، جایگاهی در این راهبرد ندارد. (همان، ۲۸۱/۱۳؛ ۳۲۱/۱۵ و خامنه‌ای (رهبر انقلاب)، سخنرانی در ۸۷/۳/۱۴). مؤلفه‌های اصلی قدرت این جریان مبانی فکری، عقلانی، فطری و آرمان‌ها و ارزش‌های همه‌گیر و وابستگی به پشتوانه مردمی آن است. بر همین اساس نیز یک جهاد فکری را پیش‌روی خود قرار می‌دهد. (خمینی، ۱۳۸۵: ۲۰۷/۳ و ۳۰۷/۱۵ و فارسی، بی‌تا: ۳۱۴).

در منظر امام، عملی ساختن اندیشه‌های فراملی با سر نیزه، نه ممکن است و نه مطلوب. (همان، ۴۸۸/۱۳ و ۱۵۷/۱۸). این رویکرد، به مثابه اصالت فرهنگ در رویکرد جهان‌گرایی اسلامی ایشان است. چنین رویکردی به دنبال نشر و انتقال معنویت و تجربیات خود می‌باشد. (همان، ۹۰/۱۳ و ۱۷۱/۵).

نامه معروف امام خمینی (ره) به گورباچف، رهبر اتحاد جماهیر شوروی، مؤید این ماهیت است. امام در آن نامه اظهار می‌دارد که شرق و غرب، هر دو به علت فقدان ارزش‌های معنوی در هم شکسته‌اند و راه نجات نیز، پرکردن این خلأ با ارزش‌های اسلامی است. ظرفیت موجود در این آیین، توانایی توفیق در این راه ایجاد کرده است. (اسپوزیتو، ۱۳۸۸: ۶۴-۶۲ و ۹۳). تأثیرات انقلاب اسلامی ایران بخصوص بر کشورهای اسلامی نیز فکری و ایدئولوژیک بوده است. شکل‌گیری، توسعه و تقویت احیاءگری اسلامی و اعتقاد به برنامه اسلام برای اصلاح سیاسی و اجتماعی مهم‌ترین نتیجه این انقلاب در بیرون مرزهای خود بوده است (همان، ۳۳۲-۳۳۱).

اندیشه‌های فراملی
امام خمینی (ره) و
تجلی جهانی آن
(۳۳ تا ۵۹)

تجلی جهانی اندیشه‌های فراملی امام خمینی

احیاءگری و بیداری جهان اسلام با پیروزی انقلاب اسلامی معنا و مفهوم جدیدی پیدا کرد و از مرحله‌ی نظر به عمل و واقعیت رسید. اگرچه از حدود یک قرن قبل اندیشمندانی همچون سید جمال‌الدین اسدآبادی و محمد عبده در جهان اسلام ظهور کردند که ندای بازگشت به اسلام و تقابل با فرهنگ غرب را سر

می‌دادند و در این مسیر نهضت‌ها و گروه‌هایی نیز شکل گرفت؛ ولی پیروزی انقلاب اسلامی به همه مسلمانان به اثبات رساند که مسئله بازگشت به اسلام تنها یک خیال و نظر نبوده است، بلکه می‌تواند جامه واقعیت بر تن کند. وقوع انقلاب اسلامی در ایران در مرحله‌ای از پویش تاریخی نهضت اسلامی صورت گرفت. این انقلاب با وجود اینکه خود محصول چالش‌های نهضت‌های اسلامی و حلقه‌ای از زنجیر بیداری اسلامی معاصر بود؛ اما در سرعت بخشیدن و الهام بخشی به نهضت‌ها و گروه‌های اسلامی اواخر دهه هفتاد و پس از آن تأثیرات گسترده و عمیقی داشت و روند بیداری اسلامی و رویارویی مسلمانان با حکومت‌های مستبد و دول غربی و شرقی را وارد مرحله‌ای نوین کرد. این تأثیرات از افکار عمومی تا سیاست خارجی دول منطقه را دربر می‌گرفت و این تحولات شگرف با توجه به سرعت اولیه، بسیاری از سیاست‌مداران و سیاست‌شناسان را غافلگیر کرد. همه بر این نکته صحه گذاشتند که اسلام‌گرایی به عنوان نیروی جدید ملی و فراملی در جهان اسلام ظهور کرده است و باید به فکر مهار آن باشند.

نگرش فراملی به رسالت و اهداف انقلاب از منظر و دیدگاه امام خمینی (ره)، از یک طرف به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اندیشه‌های هدایتگر، تحول‌زا و سعادت آفرین برای حق جوینان و آزادی خواهان عالم و از طرفی به عنوان یک اندیشه و سیاست فرامرزی مقوم اهداف و منافع جمهوری اسلامی ایران مطرح بوده که ترسیم ابعاد آن به صورت صحیح ضمن ادای تکلیف می‌تواند فرصت‌هایی را برای متولیان انقلاب اسلامی در عرصه‌های بین‌المللی فراهم نماید.

ماهیت انقلاب اسلامی ایران ماهیتی معنامحور و بر مبنای زیرساخت‌های فرهنگی محور است. عموماً «نظریه‌های فرهنگی به عوامل وابسته به ایده‌ها توجه دارند و مسأله‌ی امنیتی را براساس عوامل فرهنگی تبیین و تسریع می‌نمایند. (عبدالله خانی، ۱۳۸۳: ۲۰۰) هر چند جمهوری اسلامی ایران به دلیل همین ماهیت و تضاد و تعارض قدرت‌های جهانی با اهداف و منافع آن همواره با چالش‌های گوناگون از ناحیه استکبار جهانی و دست‌نشانده‌های منطقه‌ای آن روبرو بوده که سرنگونی این نظام اسلامی و مردمی و یا محبوس نمودن آن در حصارهای جغرافیایی از عمده‌ترین هدف‌ها و نیت دشمنان انقلاب اسلامی بوده است. ولی ملت‌ها و به ویژه مسلمانان و آزادی‌خواهان جهان برای شناخت انقلاب اسلامی و اهداف آن تمایل نشان داده‌اند. بر همین اساس، یکی از مهم‌ترین عرصه‌های نمود، این

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

چالش‌ها در طول حیات بابرکت این نظام مقدس حوزه سیاست خارجی به عنوان گستره تعامل یا تقابل با کشورهای همجوار و قدرت‌های بین‌المللی بوده است، گرایش ملت‌ها و نهضت‌های آزادی‌بخش و به ویژه حرکت‌های اسلامی به انقلاب و آموزه‌های آن باعث گسترش حوزه نفوذ و علاقه‌مندی و شکل‌گیری عمق استراتژیک جمهوری اسلامی ایران شده است که این گرایش و تعامل فرصت‌های ذی‌قیمتی را در اختیار متولیان انقلاب اسلامی قرار داده است.

هر جا مسئله‌ی عمده‌ای برای جهان اسلام مطرح بود، امام خمینی (ره) به صورت عملی یا نظری مواضعی اتخاذ کردند. خود این رویه مستمر که از روحیه شجاع، عظیم و دانش و تجربه گسترده سرچشمه می‌گرفت، سرآغاز بیداری سریع جوامع اسلامی را به شکل بی‌نظیر و بی‌سابقه‌ای فراهم آورد.

نگاهی گذرا به سیاست‌های کلان و استراتژی‌های دشمنان انقلاب اسلامی و جهت‌گیری آنها دلالت بر آن دارد که پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی سابق، اصول آرمانی لیبرال دموکراسی در فضای نوین جهانی متحول شده و دیگر اصول ادعایی دموکراسی هیچ‌گونه ارزشی نداشته و تهدید و تهاجم به جهان اسلام جوهره اصلی اندیشه‌ی ناصواب سردمداران قدرت طلب آمریکا را شکل می‌دهد و جمهوری اسلامی ایران به عنوان ام‌القرای جهان اسلام هدف اصلی این تهاجم و تهدید به حساب می‌آید و از این رهگذر نیز متولیان انقلاب اسلامی نیازمند تقویت فرصت‌های فراملی در پرتو اندیشه‌های بلند حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری > به ویژه صدور انقلاب و استراتژی مطلوب آن با تاکید بر حمایت از نهضت‌های آزادی‌بخش هستند.

هر چند آگاهی بخشی، بیدارگری و احیاءگری ناشی از انقلاب اسلامی، نظام بین‌الملل، ملت‌ها و جهان اسلام را به گونه‌ای تحت تأثیر قرار داده است که نقاط قوت و فرصت‌های فراوانی برای انقلاب اسلامی فراتر از منطقه و جهان اسلام و در گستره جهانی به وجود آمده است، ولی در موقعیت کنونی تبیین، تدوین و ارائه راهبرد مناسب برای تقویت این فرصت‌ها و مقابله با تهدیدات از ضرورت‌های انکارناپذیر محسوب می‌شود.

از منظر امام خمینی (ره)، تجلی اندیشه‌های فراملی انقلاب اسلامی ایران در کشورهای جهان سوم و ممالک مستضعف از یکسو نیازمند بنیان‌های نظری از قبیل ایدئولوژی جهان‌شمول، استبدادستیزی، استعمارستیزی و هژمونی‌ستیزی است و از

اندیشه‌های فراملی
امام خمینی (ره) و
تجلی جهانی آن
(۳۳ تا ۵۹)

سوی دیگر نیاز به پایه‌های عملی و قابلیت‌هایی از قبیل توان سازماندهی عملیاتی و شبکه‌سازی انقلابی امکانات، اراده، حیثیت و اعتبار، قدرت معنوی و توانایی و پویایی فرهنگی دارد. در این باره امام خمینی (ره) بر شیوه‌هایی از قبیل تدرج در بیدارسازی، استقامت و پایداری در دعوت و عزم و اراده انقلابی تأکید داشتند تا از این رهگذر پیام استقلال طلبی و عدالت‌خواهی انقلاب در دو بعد بین‌ملیتی و بین‌دولتی به جهان سوم سرایت کند و با تحول و دگرگونی بنیادی در ساختار و کارکرد نظام بین‌الملل قدرت‌های شیطانی به انزوا کشانده شوند و دست مستکبران و زورمندان از جهان قطع گردد. (دهشیری، ۱۳۸۰: ۳۴۴).

ایشان می‌فرماید: «ما می‌خواهیم این چیزی که در ایران واقع شد و این بیداری که در ایران واقع شد. این در همه ملت‌ها و در همه دولت‌ها بشود. آرزوی ما این است که همه ملت‌ها بیدار شوند و همه دولت‌ها بیدار بشوند و خودشان را از این گرفتاری که دارند و از این تحت سلطه بودن که هستند و از اینکه همه مخازن آنها دارد به باد می‌رود و خودشان به نحو فقر زندگی می‌کنند نجات بدهند. (عبدالله خانی، ۱۳۸۳: ۲۰۰)

نتیجه

امام خمینی (ره) به عنوان یک شخصیت فراملی و تاثیرگذار در معادلات سیاسی و اجتماعی دوران معاصر، گفتمان جدیدی در عرصه‌ی مطالعات سیاسی - مذهبی در سطوح فروملی و فراملی بنا نهاد.

یکی از ویژگی‌های برجسته‌ی امام خمینی (ره) احساس مسئولیت نسبت به مسائل عمده جهان اسلام و مظلومان و مستضعفان جهان بود. هر جا مسئله‌ی عمده‌ای برای آنان مطرح بود، ایشان به صورت عملی یا نظری مواضع شفاف و روشن خود را اعلام می‌کرد.

مطالعه و بررسی آراء و مبانی فکری امام خمینی (ره)، اهمیتی دوچندان دارد. اندیشه فراملی امام خمینی (ره)، جزئی از اندیشه کلان وی و متأثر از ابعاد مختلف نظام و ساختار اندیشه ایشان است. اندیشه‌های اصولی امام به عنوان بنیان‌گذار جمهوری اسلامی و دستاوردهای ایشان به ویژه در طول ده سال تجربه دولت‌سازی می‌تواند و باید بستر اصلی هر نوع مهندسی نظری واقع شود.

امام خمینی (ره) از همان ابتدای نهضت و انقلاب خود، مخاطبان اندیشه خود

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

را محدود به ملت ایران نمی‌دانست؛ بلکه مخاطبان اندیشه خود را به در سه سطح ملی، اسلامی و بین‌المللی، یعنی ملت ایران، امت اسلامی و ملت‌های جهان، تعریف کرد. ملت‌ها، جنبش‌های راه‌ی‌بخش و دولت‌ها به نسبت‌های مختلف، گروه‌های هدف اندیشه فراملی ایشان هستند.

امام خمینی (ره) خود در بخشی از وصیت‌نامه خویش تصریح دارد که وصیت‌نامه ایشان فقط به ایران و ایرانیان تعلق ندارد، بلکه مربوط به تمام انسان‌ها است و این نشان از نگاه جهانی و اندیشه فراملی امام راحل (ره) دارد که اندیشه خود را محدود به مرزهای داخلی ایران نکرده است.

اندیشه و سیره فراملی امام خمینی مبتنی بر مبانی دینی و ارزش‌های اسلامی و انسانی است و ریشه در آموزه‌های قرآنی و فرهنگ سیاسی اسلام دارد، در این رویکرد آرمان‌گرایی واقع‌بینانه، مواضع اصولی در سطح فراملی، بر اساس یک سیاست کلان با دو وجه راهبردی است که بر اساس نفع طرفین، به تأمین منافع ملی توأمان با پیگیری مسئولیت‌های فراملی می‌انجامد.

اندیشه‌ی فراملی امام خمینی (ره) متأثر از مبانی فلسفی، کلامی، فقهی، عرفانی ایشان است که هر کدام وجهی از وجوه اندیشه ایشان را معنا کاوی می‌کند. جامع‌نگری و تحلیل نظام‌مند اندیشه‌ی امام شرط اساسی در برداشت صحیح از منظومه‌ی فکری ایشان است و نیز جمود در یک یا چند مبنا و جزئی‌نگری در آراء امام موجب برداشت ناصحیح از اندیشه‌های وی می‌گردد.

امام خمینی ضمن رویکرد انتقادی نسبت به نظم حاکم، چه در سطح ملی و چه در سطح فراملی و معادلات جهانی، استبداد و استعمار را از یک جنس دانسته و با پرداختن به هر دو مسأله، و نگاه انتقادی نسبت به آن، گفتمانی را خلق می‌کند که ملت‌های آزاده‌ی جهان را تحت تأثیر خویش قرار داد و با رویکردی انتقادی نسبت به فضای گفتمانی حاکم بر محور مادی‌گرایی، بن‌مایه‌ی انقلاب اسلامی را معنامحور بنا نهاد.

از ویژگی‌های ممتاز اندیشه‌ی امام خمینی این است که با آرمان‌گرایی واقع‌بینانه، با ردّ تراحم ظاهری مسئولیت‌های فراملی و منافع ملی، بین آنها پیوند می‌زند و یک رابطه نفع دو طرفه برقرار می‌کند. ایشان با توسعه وظایف نظام اسلامی، در کنار اهداف ملی، قائل به مجموعه‌ای از مسئولیت‌های فراملی برای چنین دولتی در دو سطح جهانی و دنیای اسلام است.

اندیشه‌های فراملی
امام خمینی (ره) و
تجلی جهانی آن
(۳۳ تا ۵۹)

نگرش فراملی به رسالت و اهداف انقلاب از منظر و دیدگاه امام خمینی (ره)، از یک طرف به عنوان یکی از مهم ترین اندیشه های هدایتگر، تحولزا و سعادت آفرین برای حق جوینان و آزادی خواهان عالم و از طرفی به عنوان یک اندیشه و سیاست فرامرزی مقوم اهداف و منافع جمهوری اسلامی ایران مطرح بوده که ترسیم ابعاد آن به صورت صحیح ضمن ادای تکلیف می تواند فرصت هایی را برای متولیان انقلاب اسلامی در عرصه های بین المللی فراهم نماید.

در اندیشه امام خمینی (ره)، با توسعه حوزه مسئولیت های نظام اسلامی، هدف از تأسیس چنین نظامی در سه سطح ملی، منطقه ای (اسلامی) و جهانی تعریف می شود. لذا رویکرد جامع ایشان به نظام سیاسی اسلام در دوران عدم حضور امام معصوم، از نوع برون گرا و جهان گرایانه است؛ یعنی ایشان تلاش در جهت توسعه نفوذ اسلام در دنیا را مسئولیت اصیل دولت اسلامی در ورای مرزهای ملی می داند. در منظر امام، راه موفقیت چنین رویکرد جهان گرایانه اسلامی، مبتنی بر اندیشه های فراملی است که به تحقق یک حکومت اسلامی کارآمد انجامیده است.

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست

سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

کتابنامه

قرآن کریم

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

- احمد فشارکی، حسنعلی، دانشگاه و دانشگاهیان از دیدگاه امام خمینی، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ چهارم، ۱۳۸۳ ش.
- اسپوزیتو، جان.ال، انقلاب ایران و بازتاب جهانی آن، ترجمه محسن مدیرشانه-چی، تهران: باز، ۱۳۸۸ ش.
- بریتون، کرین، کالبد شکافی چهار انقلاب، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: نو، ۱۳۶۳ ش.
- پروانه، محمود، دیالکتیک تنافع (مبتنی براندیشه سیاسی امام خمینی)، فصلنامه دین و سیاست، مجتمع آموزش عالی شهید محلاتی، شماره ۱۸-۱۷ (پاییز و زمستان ۱۳۸۷).
- حشمت‌زاده، محمدباقر، تأثیر انقلاب اسلامی ایران در کشورهای اسلامی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۵ ش.
- حقیقت، سیدصادق، علل و عوامل پیروزی انقلاب اسلامی، قم: طه، ۱۳۷۷ ش.
- خامنه‌ای، سید علی، سخنرانی سالگرد ارتحال امام خمینی (ره)، روزنامه کیهان، ۱۳۸۷/۳/۱۶
- خمینی، روح‌الله. صحیفه‌ی امام (۲۲ جلد)، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (چاپ و نشر عروج)، چاپ چهارم، ۱۳۸۵ ش.
- خمینی، روح‌الله، صحیفه نور، مرکز مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، بهمن ۱۳۶۲ ش.
- خمینی، روح‌الله، صدور انقلاب از دیدگاه امام، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۸۴ ش.
- خمینی، روح‌الله، ولایت فقیه، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۵ ش.
- درویش‌پور، حجت‌الله، بررسی پدیده ناسیونالیسم در جهان عرب، ص ۴۲، تهران، مرکز چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۴ ش.

اندیشه‌های فراملی
امام خمینی (ره) و
تجلی جهانی آن
(۳۳ تا ۵۹)

- دهشیری، محمدرضا، درآمدی بر نظریه سیاسی امام خمینی، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۰ش.
- شریف رضی، محمد بن حسین، نهج البلاغه (للصبحی صالح) - قم، چاپ: اول، ۱۴۱۴ ق.
- صادقی دولت‌آبادی، صدور انقلاب، بررسی مفهومی و نظری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه.
- صدیقی، کلیم، مسائل نهضت‌های اسلامی، ترجمه هادی خسروشاهی، تهران: اطلاعات، چ.دوم، ۱۳۸۴ش.
- عبدالله خانی، علی، نظریه‌های امنیت، تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی، ابراز معاصر، ۱۳۸۳ش.
- عمید زنجانی، عباسعلی، فقه سیاسی، تهران: امیرکبیر، ۱۳۷۶ش.
- عیسی‌نیا، رضا. انقلاب و مقاومت اسلامی در سیره‌ی امام خمینی، تهران: مؤسسه چاپ و نشر عروج، ۱۳۸۶ش.
- فارسی، جلال‌الدین، انقلاب تکاملی اسلام، تهران: انتشارات علمی فرهنگی، بی-تا.
- فرانکل، جوزف، روابط بین‌الملل در جهان متغیر، ترجمه عبدالرحمان عالم، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌الملل وزارت امور خارجه، ۱۳۶۹ش.
- فرزندی، عباسعلی، صدور انقلاب از منظر امام خمینی (ره)، انتشارات کانون اندیشه جوان، اول، ۱۳۹۵ش.
- فلاح‌نژاد، علی، سیاست صدور انقلاب اسلامی، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۴ش.
- گودرزی، غلامرضا، تصمیم‌گیری استراتژیک (مطالعه موردی رویکرد موعودگرایی شیعه)، تهران: دانشگاه امام صادق، ۱۳۸۶ش.
- محمدی، غلامرضا، عمق استراتژیک جمهوری اسلامی ایران با نگاه به چشم انداز بیست ساله، روزنامه کیهان، ۱۳۸۷/۶/۱۷
- محمدی، منوچهر، تحلیلی بر انقلاب اسلامی، تهران: امیرکبیر، ۱۳۶۷ش.
- محمدی، منوچهر، مقایسه انقلاب اسلامی ایران با انقلاب فرانسه و روسیه، قم: دفتر نشر معارف، ۱۳۸۲ش.
- مطهری، مرتضی، انسان و ایمان، تهران: صدرا، چاپ بیست و دوم، ۱۳۸۲ش.

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

- مظاهری، محمدمهدی، امام خمینی (ره) و گفتمان انقلاب اسلامی، پژوهشنامه متین شماره ۴۷۱. تابستان ۱۳۸۹ش.
- نخعی، هادی، توافق و تراحم منافع ملی و مصالح اسلامی، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی، ۱۳۷۶ش.
- نقیبزاده احمد، تحولات روابط بین الملل (از کنگره وین تا به امروز)، تهران: قومس، ۱۳۶۹ش.

اندیشه‌های فراملی
امام خمینی (ره) و
تجلی جهانی آن
(۳۳ تا ۵۹)